

BELLINI: NORMA

Jó operaszövegnek nincs és nem is lehet értelme. Bellininék tulajdonítják ezt a kijelentést, s nem kell csodálkoznunk, hogy éppen az ő szájából hangzott el. Erről nem ő, hanem a kor operai szemlélete tehet, amely Itáliából a zenét és egyúttal a napi szenzációt éppen az estéről estére felcsendülő operaműfajban látták már a XVII. századtól kezdve. Népmulatság — így vélekedtek róla, s a karneválok hazájában a fölényes „operai muzikalitás” természetszerűleg következett a „natura humana”-ból, amelynek legjellegzetesebb tulajdonsága a színpadra termettség. A kosztümös tenorista, koloraturszoprán, a remek összecsengés, a nagyívű stretták, briliáns frazeálások együtt szolgálták a külsőségekben megnyilatkozó szerepjátszást, a tisztán zenei gyönyörködtetést.

Aki egy-egy operaelőadás után füttyülni kezdte a legújabb ária dallamát, elégedetten bandukolhatott hazafelé, s ugyanakkor elégtételt adott a szerzőnek is, aki talán ennél nagyobb sikerre nem is vágyódhatott. A komponisták — Bellini is — jórészt operacsillagoknak írtak, jőnevű sztároknak. Ezzel eleve biztosíthatták egy-egy új mű sikerét.

Rossini, Bellini, Donizetti. Inkább csak az emlékezésben élnek mint hajdan öszszetartozó „egység”, akiknek működése készítette elő Verdi korszakos jelentőségét. „Vajon gyengéje, hiányossága-e ennek a nemzedéknek, ha legnagyobb pillanataik, zenei-drámai csúcsaik szuggesztíója néha-néha beleolvad a Verdőről kialakult portrénkba?” — kérdezi Súlyom György. „Nem: az 1820-as, 30-as évek olasz zenedramatikájában fokozódó, sokszor elrejtett, lefedett forrongás ébred...”

Természetesen Északon minden más-ként van. Goethe Mignonjának elvágódó nosztalgiája a messi Délre jól kifejezi a természettel azonosuló „barbár lélek” natura-szemléletét, amely a délinek nem több dekorációnál: „Ismered-e a citromok honát? / Narancs tüzel sötétlő lombon át, / a kék egék halk fuvalata két, / nem rezdül meg a mirtusz, a babér. / Csak dél felé!” Az emberi közlés ilyen költői pillanatait rögzítették a zene német klasszikusai, akik az élet harmonikus teljességét nem csupán a

a részletek szépségében, hanem drámai egységében, megragadásában ismerték, s akiknél a szöveg tartalma egyáltalán nem volt mellékes: eszmék, típusok elevenedtek meg az opera színpadán.

Az olasz XVIII—XIX. század közti átmeneti időben a zene szinte észrevétlenül vált színt. Operát játszanak a színházban, operát játszanak a templomokban is (hiszen a liturgiában fölcsendülő misék is egy-egy jól sikerült operának nevezhetők!), s a szimfónia legfeljebb kezdő hangpróbának számít a maestrok életében.

A múlt század 20-as éveitől a „lefedett szorongás” már olykor lángra lobban. Amit Cherubini vagy Beethoven nem csupán megsejtenek, hanem remek érzékkel tudnak is már, Spontini, a megszökött klerikus még tovább gazdagít: a „Vesztaszűz” és a „Fernand Cortez” című operáiban már eljutott a nagyfokú drámai részletezésig, a zenekar újszerű használatáig, az új mondanivalónak megfelelően. Az ókori témák afféle visszavágódások? Olaszországban divatba jönnek: feszültséget, patetikus veretet hordoznak, s a heroikus befejezés igen gyakori. Kitörő kórus-hangzások, indulók jutnak túl az öncélúságon: tömegénekké válnak, s a 30-as évek forradalmas Európájában kezdik betölteni sajátos funkciójukat. Risorgimento! S ez alól Bellini sem vonhatta ki magát.

Viharos, rövid élete — bukások és sikerek keresztütiében — sajátos módon romantikus alkotóra vall. (Éppen Victor Hugo Ernaniájára írt operáját tiltotta be a cenzúra.) Auber A portici némája. Rossini Tell Vilmosa már ismertek a színpadokon, amikor Bellini föllép. Donizetti-riválisnak mondták, az írás tempójában pedig Rossinivel versenyezhetett. Mégis sokkal inkább megszenvedett művek az övéi, hévizek lázas feltörései, a szenvedély apoteózisai. Az alvajárá után a Norma hozza meg az osztatlan sikert 1831-ben, amikor a zeneköltő életéből már csak három esztendő van hátra. (1835-ben halt meg, 34 éves korában.) A puritánokat, talán legjobb operáját, halála évében mutatták be.

Felice Romani Norma-librettóját tekinthetjük-e irodalmi rangúnak? Aligha. Kora mégis így értékelte. Talán szeren-

csés tömörsége, világos szerkezete miatt, amely kerüli a bonyodalmas mese-szöveget. Bellini alkatának jól megfelelt ez a történet, s ha valamire a puritán jelzót használhatjuk ebben az időben, a Normára feltétlenül.

Van ebben a műben valami a népdramai sűrítmenyekből, s bárha melódiai véget nem érő áradattal törnek fel, egyik a másik után, szinte türelmetlen gyorsasággal, mégis egyszerűek ezek a dallamok. Nem arról van szó: a frazeálás már-már énekelhetetlen cikornyái komoly gondot okoznak-e az énekesnek. Dehát Bellini mindig is a legkegyetlenebb próbák elé állítja sztárjait. Hatásvadászat helyett ezekbe az egyenletes belcantókba rejti el a dráma magját, általuk válik az opera a szó szoros értelmében zenedrámává. Gondoljunk csak a nyitó és a zárókép Oroveso-szerepére: hogyan tudja érces orgánumával (fesztes áriákkal) végig felszínen tartani a „témát”; Gallia népének harcra szántóságát, amely rendkívül finom szállal függ egyetlen személynek, Normának érzelmi fonalán. De nem szeszélyes romantizálásról van szó, hanem a szabadtás-operák divatos kadenciájáról: amikor Norma főpapnő önmagát is feladja az áldozatok listáján, önvádja gyötri: elárulta népét, ősi hitét, amely a tölgy erősségével védi őket, valamiféle ös-kelta életfának aranyágain. A hűség és a heroikus szabadságimádat így válik eggyé, s a kigyulladó máglyára lépő Norma és Pollione, a római vezér ellengnek a messzeségbe — tanulságul és légtételül.

Tájékoztató

A GONDOLAT KIADÓ újdonságai közül kiemeljük az Etikai Gondolkodók-sorozatban megjelent *Vagy-vagy* című Sören Kierkegaard művet, melyet korunk filozófusai „a vallásos tudat fenomenológiájának” tekintenek; a szubjektumnak a transzcendenciához való viszonyát írja le: a transzcendens meghódításának az Istenre való tudatos ráhagyatkozási folyamatát. Az utószó szerzője, Heller Ágnes a művet Hegel munkájával, a szellem fenomenológiájával veti össze, s bár „Kierkegaard ugyanoda jut, ahova Hegel: a valósággal történt kiegyezéshez. . . , a világ-

Rendhagyó módon, a színpadkép kifogásolásával kezdjük észrevételeinket az Erkel Színházban mostanában felújított előadásról. A vetített háttér szerencsés megoldását zavarták a II. felvonásban belógatott szőnyeg-tornyok. A felszensteini díszlet-ritmus Forray Gábor kompozíciójából túlságosan „kihangzott”. A rendezést (Mikó András) a lehetőség szerinti sok mozgás jellemezte, ami rendkívül fontos egy „álló” operában. A tempót betanító karmester, a nálunk jól ismert Lamberto Gardelli diktálta, hibátlanul. Az ő zseniális vénájának köszönhető, hogy a fináléra már kimerült Nagy János (Pollione) félre nem vitte az előadást. (A különben olaszos koloritú tenorista talán egy hasznos olaszországi tanulmányúton megtanulhatna hangjával gazdálkodni, hangját csiszolni.) Kincses Veronika (Norma) a jövő koloraturszopránja. Nem volt könnyű feladata, s szerepe mintha idegen lenne még számára. (Persze a felejthetetlen Callas fényében nehéz újítani.) A híres *casta diva*-t beleéléssel formálta, itt-ott döccenő frazeálással. (Légzési technikáján javítani kellene.)

Egyértelműen a teljeset Kovács Kolos nyújtotta Oroveso szerepében. Ercse Margit (Adalgisa) drámai érzéke, hangjának „ki nem adott” tartaléka bizonyára többre képesíti, mint amennyit ezúttal hallottunk. Kellemes meglepetés volt Gurszky János (Flavio) csengően érces tenorja.

Gardellitől Medveczky Ádám veszi majd át a karmesteri pálcát a Norma további előadásain. Szeretnénk, ha az előadások továbbra is megmaradnának legalább ezen a színvonalon.

TÓTH SÁNDOR

gal való kiegyezést — szemben Hegellel — nem maga a világ konstruálja. Egy végtelen Isten léte (illetve tételezése) az, ami kibékít bennünket ezzel a világgal. Nem a világgal békülünk meg tehát, amikor megbékülünk vele. Ez éppen Kierkegaard vallásos stádiumának paradoxona.” — A magyar folyóiratok programcikkeinek válogatott gyűjteményét tartalmazza a **Program és hivatás**, a most induló Nemzeti Könyvtár első darabja, amely a magyar művelődéstörténet múltjának széles körű megismertetését tűzte ki célul. A válogatásban az elmúlt száz esztendő katolikus folyóiratainak gazdag — de korántsem teljes — névsorát olvashatjuk. Az